

— Soha senki előtt nem hivalkodtam azzal, hogy az én fiam költő! — kapja fel a fejét indulattal.

Hogy milyen messzire látszik el az, amit a két Kányádi az életben csinált? Kész a monumentális portré. Időtlen emberi vonások rajta. De nem attól válik döbbenetes hatású költeménnyé az *El-elcsukló ének*, mert a költő az édesapjának akar emléket állítani vele. Pedig minden mozzanat, amiből építkezik, tárgyszerűen valóságos, és életrajz szerint is hiteles. Ugyanaz a viszonyulás válik nyilvánvalóvá a költeményben is, mint amire — eljövetelemtkor — Miklós bácsi figyelmeztetett. Minden eredendő bensőségeség ellenére teljesen esetleges az, hogy ők egymáshoz tartoznak — és egymást építik tovább az időben. Az számít csak, hogy ennek a léleknek a drámája — a konkrét életösszefüggésektől függetlenül is — mennyire egyetemes érvényű összefüggéseket világít meg, miként sugározza — a költő tollán immár időtlen példázattá válva — a körülmények hatalmát elszenvedő és mégis értelmes emberi élet lényegét: a küzdelmet.

A lélek egyensúlyáért, az emberség elvének a megmaradásáért.

„Csont és bőr. / Kirojtosodott idegek. / Nyílt áramkörök. / Koponyásodó fej. / Csiszolt idő. / Szemgödre barlangjaiban / Prométheusz csintalan unokái / ugrándoznak a lopott tűz körül. / Tücsök cirpel, pillangó szállong / a szemgödörök alig kapaszkodó / bokrai közt. / Délutánok nyugalma / honol a homlokon. / De bennebb, a láthatatlanban, / sasra vár türelmetlenül / a megkötözött: kéj a kín. / Vér kering már a láncban. / Zene a csörrenés. / Amputáció lenne a szabadulás. // A ló s az eb beledöglének, / az ember beleszokik.“

A kiskapu már rég becsukódott mögöttem, mégsem megyek el egyedül tőle. Kíséretül mellém szegődik a hangja:

— Adjon isten életünkre való időt mindnyájunknak!

1978. április

KÁNYÁDI SÁNDOR

MÁJUS

dulakodásban szétrugott tüzek
füstje esípi a szememet
ítéletidő záporába fulladt
tüzek füstje mardossa torkomat

tehetetlen két tenyeremmel
milyen szánnivalóan
gyámoltalanná maszatoltam
valamikori elszánt arcomat

ÚJSÁGOLVASÁS KÖZBEN

egyesületek alakulnak
társaságok sőt akadémiák
fognak össze egy-egy
kiveszőfélben lévő
fű fa virág madár
sőt rovar védelmére
jó volna gondolom
jó volna ama füvek fák
virágok madarak
sőt rovarok
családjába tartozni

E versek közlésével köszöntjük az ötvenéves Kányádi Sándort.

A VILÁG HANGJAI

Csönd kellene. Hadd legyen hallható,
mint más időkben, hogy ropog a kályhában a fa,
s ünnepi kopog a tóka
a falu templom-udvarában,
hadd legyen hallható: ég a lámpa,
és állnak a jelenben a tárgyak,
az asztal, a szekrény, a szék,
a magas, sápadt virág a sarokban,
s hallható legyen a költő gondolatainak
lírai, kecses suhogása...

Csönd kellene,
és késő kellene, hogy legyen,
gondoljunk persze a szeretőinkre,
álmodozunk állandóan egy ausztráliai házról,
pirinkó, zöld-befutotta, meghittség-előzönlötte
házról, szerény, apróka házról
álmodozunk, színes-lenyomat-házról,
áhitatos, patriarchális, tornácos
házikóról Ausztráliában,
vagy egyenesen Argeş megyében,
avagy, óh, uramisten,
Neamţ megyében!...

Szerettem volna, ha csöndesen elbeszélgetnénk,
keressük figyelmesen a szót,
ráérősen, oktatólag,
meg-megforgatva, elejére s visszájára,
meg-megkoppintva gondosan, fogaink élén
próbálva aranyát,
s megnézőn fogait, elvégre
nem ajándék ló...

De hát nincs idő és nincsen csend,
nincsen felejtés,
hanem hatalmas, végzetes szél fú,
másodpercenként ezer kilométeres sebességgel,
ez a vihar röptében letépi a kalapok alól
a fejeket, és lesodorja őket
keresztutak porába; orkán;
hatalmas hullámokat kavar,
elviselhetetlenül dülöngél rajtuk
golyóbisunk...

Ah, nem! nyilván
ez nem kéjtutás,
nyilván nem lobogtathatjuk kedvünk szerint
egymás felé zsebkendőnket, lelkünket,
a kozmikus század embereinek, akik vagyunk,
megrendítően érzelmes gondolatait,
megrendítően vakmerő gondolatait nem lobogtathatjuk,
nem! és még egyszer: nem!

Kénytelen leszek tehát ezért
egy időre visszafordulni utamból,
kénytelen leszek egyelőre lemondani
elragadó kirándulásaimról a holdra,
kénytelen leszek ezért hozzátok fordulni —
nem holmi szédítő suttogással,

nem az emberi csodálkozás megszokott kis kiáltásaival,
zseb-sikolyokkal,
hanem talán egyenesen egy szónoklattal,
nagy szavakkal (és persze, túl sok szóval),
nagy és nem becézett szavakkal, vérző szavakkal,
nem lesznek mindig válogatott és gondosan fényesített szavak
lángból zúgva kitörők,

nagy meghökkenés lenyűgöző sugarában,
súlyos nyugtalanságban.

Kénytelen leszek ezért
nagy pert indítani a Föld ellen,
amelyben belekről lesz szó,
belekről,
belekről...
amelyben tuberkulóziról lesz szó
(német k-val!) és könnyekről,
gyertyákról, dicsőségről meg vérről,
földről, fényről és veritékről,
amelyben rólam lesz szó, tisztelt uram,
a műrost-termelésről
és talán az apokalipsziszről...

Akkor pedig, tessék,
hadd támadjanak fel az emlékek,
idézzük meg az idők keceses szellemét,
a történelmet idézzük,
a napot,
az erdőt,
az anya érdes, édes tenyerét,
bátyám sápadt és időnek előtte
ráncos homlokát — tisztviselő
a nagy kőolajipari cégnél —
idézzük meg az éjszakát,
a francia vasúti hidakat
és 1942 telét
és New Yorkból a Szabadság szobrát,
idézzük meg az öreg, vörös Volgát,
és jó kartársam,
Haimovics Mandy emlékét,
Jézus Krisztus elvtársat
és elkerülhetetlen tintatartómat...

Ahó, ahó, ti tarka műzsák,
ti éhes műzsák, bűnös műzsák,
ahó, ahó, ti szagos műzsák,
ostoba műzsák, bűnbánó műzsák!...

— A SZÓ AZ ELSŐ SIRATÓASSZONYÉ!:

„Dögök meg gödrök. Hús. Fekélyek.
Nyitott sebek. Zsigerek. Vér.
Szétroncsolt hús. Bél. Tört kezek.
Kezek. És fél kezek, fél lábak.
Szemek. Üres szemgödrök. Fejek, törzs nélküliek.
S törzsek — fejtelniül. Vér. És ember.
Szétzúzott csontok. Ráncos csont-dobozok.
Csont-kosarak. Üres dobozok. Fehérek.
Csontgolyók. Fehérek. Égettek. Porcok.
Csigolyák. Emberek. Elmeszesedett csontok.
Több csont, mint kő
szerte a világban. Alig-alig törnek keresztül rajtuk
a füvek, virágok... Csontok“...

— A SZÓ AZ ÉRZELMES FELEDÉKENYÉ:

„Gyerekek, gyűjtsetek ócskavasat,

gyűjtésük össze az összes ócskavasat, beleértve a patkót, a döglött lovak valamennyi patkóját. Szép játékszereket gyártunk majd, tankokat, ágyút, rakétákat... Ne feledjétek a patkókat, a patkókat!"...

— — — — —

— A SZÓ AZ ERDŐT ILLETI MEG!:

„Az éjszaka csendes és hűvös magvából
hirtelen lecsaptak rám
és előzöltek a lágok,
hömpölygő ólom, bádog,
furesa, óriás, tűztojást-hordó madarak.
A fenyők, a nyírfák, a bükkök égtek
szálegyenesen, jajjal, nagy ember-sikolyokkal,
ami nem vall a fák természetére...

Aztán az emberek özöne; égtek a
fájdalom tüzeiben, s bizodalommal
vetették magukat zöld, megmentő hullámaimba.
Millió tüdőből fújtam rájuk
nedveimet, az égbolt veres
sütőjébe. Az emberek, ügyetlen,
elszokott vadak, odukat kerestek...

Azután olykor-olykor kimentek a vasútig,
a közeli városig s boldogan tértek vissza
vértől nyirkos kézzel,
s meleg örömük hosszan belerezgett
esténként dalaikba.
Suttogva, tűnődve daloltak,
fegyvereikre hajtották homlokuk, rólam
énekeltek s a nagy folyó vizeiről,
a kékszemű asszonyokról
és a vasúti pályától mindig
vértől piros kézzel tértek vissza,
mind kevesebben tértek vissza, míg
végül csak egy gyermek maradt,
sárga hajú, félpucér, véres-
kező gyermek...

Farkasaim megkegyelmeztek neki,
medvéim messziről, szelíden nézték,
míg egy reggel meg nem érkezett
egy sárga hajú, vasba öltözött gyermek,
vörös kezű gyermek, és álmában megölte —
amit az én vadjaim
meg nem tesznek"...

— — — — —

— ÉS SZÓL AZ APOKALIPSZIS ÉNEKESEI:

„Az első világháború nem volt eléggé világháború.
A második világháború nem volt eléggé világháború.
Most több az esély. Nyolclábú
békák születnek és születnek agy nélküli
gyermek. Keressétek fel teljes bizalommal
Stronciumbád fürdőhelyét!
Forduljatok bizalommal a Stronciumpalace
szülészethez! Csakis a stronciumbergi
valamint stronciumgrádi árumintavásáron
szerezhető be teljes bizalommal a gyertya!
De szeressétek egymást, amíg van idő,
minden jót, s esetleg egészséget!
Hallgassatok meg, hangom erős, fiatal vagyok,
szép és erős, magas lóra, a kétségbeesés

nyergébe ültem. Szeressétek egymást, míg van rá idő! —
nem mondhatom itt ki nektek az igazi szót,
a szép, erős szót, lihegve ezt súgja egymásnak
csödör és kanca, kakas meg tyúk,
a bika és a tehén — de az istenre kériek! szeressétek egymást,
míg van idő rá: szépen és erősen!
Rohanvást, hullámokban vessétek el magvatokat,
a végső örömet üvöltve!
Mondom, míg van idő, szeressétek egymást! —
Halálfélelmükben, hátukban tüvel,
a lepkék lepetéznek.
A Nemere iszonyatában, a virágok elszórják
utolsó magvaik. Fiatalok, hatalmasak és szépek,
szeressétek egymást kétségbeesetten, míg van rá idő,
maradjon nyomotokban, kilővellt sugarakban
a termékeny, habzó szerelem,
mint a tűzoltó fecskendők
életmentő magömlései! ...
Szeressétek egymást, míg ...“

— „Bocsáss meg neki, Uram, mert nem tudja, mit beszél!
(szól a FŐPAP) Az igazat mondom néktek:
Az Isten teremté a világot, és az ember
teremté az Istent ...“

— „Tévedés! Hazugság! ...“ (szól
a FŐ FORGALMISTA,
s keverednek a hangok. Hangzavar.)

— „Csönd legyen, kérem! ... (az
EMBERFELELOS szól)
Csak rendre kérjétek szót!
Beszéljünk az emberekről. Mi emberek
hallatlanul sokat fejlődünk. Mi emberek
a XX. században vagyunk. Fiatalabbak vagyunk
az erdőknél meg a köveknél,
az égbolt kísérteteinél
s a tengerek s a tüzes, járatlan földalattiságok
kísérteteinél.
De mi megértünk mindent és vezényelünk:
a természetet a hatalmunkban!
A természet például sosem tudott, sosem tudhat
annyiféleképpen tüzet rakni,
amennyiféleképpen mi;
mennyi mindent tanultunk, aprólékos fürkészésben,
azóta, hogy az égi villám
félelmetes-vörös fájáról
első ízben letéptük
az első, félnék ágat!
Hatalmasak vagyunk, mi emberek,
mindenhatók! ...“

Nézetek fel:

a csillagok között imhol látható a Narancsszínű Bolygó.
Ott emberek vannak. Látnak bennünket. Ők is megmondják nektek,
hogy igazam van. Halló, halló!
Hé, ti ott fent, ti mit tudtok,
jóemberek, jó nitrogén- vagy szilícium-emberek,
mit láttatok, ismeretlen, valószínű lények,
ti, a nagy káoszban keringő, ki tudja miféle fa
láthatatlan levelei,
mit láttatok ti odafentről,
sápadt bolygótokról, amelyet nyilván Földnek neveztek?
Tegyetek tanúvallomást! ...“

— SZÓL EGY HANG A NARANCSSZÍNŰ BOLYGÓRÓL!:
„Ő, ami benneteket illet, nálunk

minden világos. Hosszas kutatómunkával tudósaink megfejtették furesa titkaitokat. Sokáig az a hiedelem uralkodott, hogy füst meg láng évszakaitok, amikor borsözszemek természetes színei mélységesen fölbolydulnak, a láng meg a füst, a lobogó örvények, melyek fényében óriási hegyeitek élebbben csatogtatják veres-kristály állkapcsaikat — sokáig az a hiedelem uralkodott, hogy — közönséges vulkán-kitörések . . .

Most azonban tudjuk. Ragyogó tudósunk, Sávós-B 803, végre kiderítette apró csillagotok bizarr jelenségeit, a vörös gőz és láng és füst hatalmas, fényűző, időnként fölcsapó kitöréseket, melyek olykor 300 pillanatig is eltartanak, máskor csak 100-ig; az utóbbi időben mind kevesebb ideig tartanak, olykor mindössze 5-6 pillanatot, rövid pufogások, s minél rövidebbek, annál erősebbek, irtózatosabbak, egész bolygótok színét átalakítják, a kozmoszba hatalmas, erős gőz-tölésereket lövellnek, kolosszális piros gőz-buborékot, amely a színképelemzés szerint finom, körmönfont szénvegyület, misztikus fűtőanyag, amelynek a ti zavaros és metaforikus nyelveteken az a neve, érthetetlen neve, hogy vér. Most már tudjuk . . .

Ó, a ti furesa, görcsben vonagló évszakaitok, a színek bámulatos dagály-korszakai, amelyek a zöldeskék, áttetsző hajnaloktól (száz, ezer pillanat óta dalolják meg romantikus költőitek) átúsznak a méreg-vörös, köd-súlyos árnyalatokig, ragacsos-nyirkos alga-tűzig, s amelyek a mi bolygóinkon vészes, általános mész-vesztéséget, homok-ömléseket okoznak, a borulóató irodalmi irányzatok föllángolását és kétségbeesett, túlzott W 25-forte vitamin-fogyasztást . . .

Aztán komorló, gyászos árnyalatok következnek: hosszan nyúlik föl fojtó fűstötök, kozmosz-mérgező, vörösen szennyes füst, amelyből lassan kihunynak a fény-töredékek, — sápadt, fehérek, hosszú gomolyagok szállnak még egy ideig, mögöttük szomorú, kísérteties tisztaság, amelyen áttetszik a hamu, pernye és salak: orcátokra kiül az anya-szén, fénytelenül és komoran —ó, szén bizonytalan nemzetsége! — orcátokra kiül színetek lényege és csillagotok megmutatja igazi arcát: egy szem bors a kóasz kíméletlen darálójában! . . . Ilyenkor, miattatok, a képtelen vegyi hírek miatt, miket a térben szerteszórtok, nálunk éretlenül hull le a gyümölcs az ágról, pusztul a virág, mintha tűz-nemere ütötte volna meg, a fák fájón kicsavarják húsa-fosztott ágaitak s fölmutatják a hajnaloknak —

a nagy igazságok, a lényegek égőve alatt,
amelyet mindig ti bontok meg,
ti, meddő, torz, növényi cseppkövek,
kő-göndörületek, —
felmutatják a szilíciumot,
anyánkat, méhünket ...

Ilyenkor

az asszonyok 68 százaléka idő előtt
elvetél, a költők
az elkerülhetetlen vég izalmában,
a hamu és a szén uszító színének bővületében
szenvedélyes, logikátlan, rab himnuszokat zengnek
a kopasz énekesnőhöz, a házak kozmikus hulláihoz,
a császárhoz és az égbolt Nagy és Lényeges Likaihoz,
amik isten néven ismeretesek.
Ilyenkor nálunk újból kitörnek
a szent háborúk a hidrogén és a szilícium között,
amelyek legalább 5000 pillanatra megállítják
útján a bolygót.

Ó, a ti furesa, tragikus évszakaitok,
rettenetes válságaitok a szén
anyagcseréjében — a könyörtelen összeférhetetlenség,
amely minden 100 pillanatban legalább egyszer
kitör hatalmasan, végzetesen,
szénből való agyatok kérge
és bolygótok szénből való kérge között,
amin jártok! ...

Mi haszna aztán, ha később,
szétszórván a föld hamu-héját,
visszatértek zöldeskék, áttetsző
korszakotokba, amelyet századok óta
megénekelnek romantikus költőitek, mi haszna,
ha ebben a boldog évszakban
milliónyi mikroszkopikus lényt látunk
ellenállhatatlan emelkedésben, kecsesen lebegni a kékben,
körbe-keringeni, mint egy szivarka-füstkarikában,
égboltotok üveglapjait törölgetve gondosan,
törölgetni a ködöt, a kormot, a pernyét,
tisztogatni aprólékos, egzaltált buzgalommal
égboltotok üvegét, amely újra
kékes-zöld fészke a boldog,
átkozott szén-magocskának! ...

Mi haszna! ... Megtudtuk, elmondták (kiváló tudósunk
Sávós B 803-as bizonyította!):
agg és agóniás bolygó vagytok,
új Mars! Majd tiutánatok is
titokzatos csatornák maradnak,
melyekre a kozmosz újszülöttei, a nitrogén
vagy a szilícium, vagy az előnytelen szén
mélyéről életre kelt csillagok
millió pillanatot költenek-pazarolnak majd, százezernyi
magasba-szökését a kozmikus gőznek,
leleményes tekervényeket,
hogy megfejtsék kínos haláluk titkát ...
Ez vagytok hát. Egy Vég. Szomorú vég-rezgése
egy nagy, szorgalmas,
tehetséges elemnek, a szénnek,
amelynek végleges eltűnését
nemsokára megkönnyebbülten,
de nagy szomorúsággal is köszöntjük! ...

— „Tévedés! Hazugság! Rágalom!” (szól a FŐ FORGALMISTA).

— „Dögök és gödrök. Csontok...” (szól az ELSŐ SIRATÓASSZONY).

— „Szeressétek hát egymást, míg van rá idő!...” (szól az APOKALIPSZIS ÉNEKESE).

— „Az Isten teremtő...” (szól a FŐPAP).

Hallszik a GYERMEKEK KARA:

— „A házatok a Föld,
megvédjük házatok,
az égen odafönt
örökké szállni fog,
örökké szállni fog!...”

— „Hencegő örültek voltak... (szól a 3866-OS ESZTENDŐ FŐ RÉGÉSZE)
a méheket irtották ki, holott
a bolhákat akarták... A lovak nemes
nemzetiségét kioltották, elrontották
a természet magától értetődő egyensúlyát, s nem tudták
helyreállítani. Vadak. A tengerbe dobták
munkájuk gyümölcsét, tengerit, kávé,
hogy biztosak legyenek benne: az éhínség megmarad.
S bárhol tüntek fel angyalok közöttük,
orv, hahotázó golyókkal fogadták őket.
Roppant veszedelmekkel a kezükben járkáltak,
vaksin hasznukat keresték és meghaltak,
meghalt az úton egyik a másik után, hiába,
és hatalmas pusztítást okoztak, és abban
megölték csecsemőiket és anyjukat is...”

— „Hazugság! Rágalom!”... (szól a FŐ FORGALMISTA. Hangzavar).

— „Csendet kérek! (szól az EMBERFELELŐS).

Kérjétek rendre szót!
Beszéljünk az emberekről. Mi, emberek,
hallatlanul sokat fejlődünk! Mi, emberek,
bátor, diadalmas kísérletezők vagyunk —
megvetjük a halált, fajunknak szárnyat építettünk,
emberi talpunk
az ég csillagaira lépett s a szennyes mindenséget
tisztá, fénylő, kezes anyagokká alakítottuk,
miket a természet nem ismert. Kikísérleteztük
a műszivet és a józan, okos eszt,
feltaláltuk az új érzelmeket és szabályokat,
melyek révén az ember emberré lett, a csücsig emelve
igazi lényegét:
homo homini faber. Mi, emberek,
hatalmasak vagyunk, halhatatlanok”... Stb.

Hallszik a GYERMEKEK KARA:

— „A mai naptól pedig
a Föld jó és szelíd —
Pusztul a háború!
A Földünk él: örökgig!
És virágba borul!...”
Stb.

BODOR PÁL fordítása